

21 Στρατηγικές μετάφρασης αγγλικών στρατιωτικών νεολογισμών στα ελληνικά

Γεώργιος Δαμασκηνίδης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το γεγονός ότι οι επαγγελματίες στρατιωτικοί δυσκολεύονται να χρησιμοποιούν και να αποκωδικοποιούν τον αγγλικό στρατιωτικό λόγο που περιέχει νεολογισμούς φαίνεται να συνδέεται με ζητήματα γλωσσικά και, συγκεκριμένα, με την αδυναμία να αξιοποιήσουν τις γενικές γλωσσικές δεξιότητες στην πράξη. Το εν λόγω ζήτημα δεν έχει απασχολήσει ιδιαίτερα την ελληνική στρατιωτική αρθρογραφία και εντάσσεται στην ευρύτερη έλλειψη εξειδικευμένων λεξικών και γλωσσάριων που θα έδιναν κατευθύνσεις για την αποτελεσματική χρήση της στρατιωτικής ορολογίας. Στο παραπάνω πλαίσιο, αντικείμενο της παρούσας ανακοίνωσης αποτελεί η μελέτη της αγγλικής στρατιωτικής ορολογίας και, συγκεκριμένα, τεχνικών και επιχειρησιακών νεολογισμών που εμφανίστηκαν τις τελευταίες δεκαετίες. Κύριος στόχος είναι η ανάδειξη των ιδιαίτερων εννοιολογικών και γλωσσολογικών χαρακτηριστικών αυτών των νεολογισμών, τα οποία μπορούν να συμβάλουν στην τυποποίηση της απόδοσής τους στα ελληνικά. Πιο συγκεκριμένα, παρουσιάζονται οι κύριες κατηγορίες νεολογισμών και μελετούνται οι τρόποι εφαρμογής και αξιολόγησης των στρατηγικών μετάφρασης.

Translation strategies of English military neologisms into Greek

George Damaskinidis

ABSTRACT

The fact that professional military personnel finds it hard to use and decode the English military discourse that contains neologisms seems to be related to the use of language and in particular to the difficulty in applying their general knowledge of language into practice. This issue has not drawn the attention of the Greek military bibliography and forms part of the wider lack of relevant dictionaries and glossaries that would help personnel to use military terminology effectively. In this context, the aim of this article is to study English military terminology and in particular technical and operational neologisms that have appeared in the last few decades. The main purpose is to highlight the conceptual and linguistic characteristics of the English neologisms that could improve the standardization of rendering them into Greek. In particular, it is presented the categories of neologisms and studied the way of applying these strategies into practice and of evaluating them.

0 Εισαγωγή

Οι τελευταίες δεκαετίες συνοδεύτηκαν από την εμφάνιση μεγάλου αριθμού αγγλικών νεολογισμών στην ελληνική στρατιωτική ορολογία. Αυτό το κύμα νέων λέξεων ήταν απόρροια της εισαγωγής, για πρώτη φορά ίσως σε τέτοια έκταση, εξοπλισμού υψηλής τεχνολογίας (κυρίως αμερικανικής προέλευσης) στο οπλοστάσιο των Ελληνικών Ένοπλων Δυνάμεων. Ως εκ τούτου, προϋπόθεση εκπαίδευσης και χειρισμού αυτού του εξοπλισμού αποτελεί η αποτελεσματική μετάφραση των σχετικών εγχειριδίων από τα αγγλικά στα ελληνικά. Επίσης, ο ολοένα αυξανόμενος ρυθμός παραγωγής νέων όρων στην αγγλική στρατιωτική ορολογία και η έλλειψη εξειδικευμένων λεξικών καθιστούν επιτακτική την ανάγκη το στρατιωτικό προσωπικό των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων να είναι σε θέση να αποκωδικοποιεί και να κατανοεί τους νεολογισμούς που συναντά όχι μόνο στη σχετική διεθνή βιβλιογραφία (π.χ. δόγματα άμυνας, τεχνικά εγχειρίδια, επιστημονικά άρθρα, μελέτες, εφημερίδες) αλλά και στη διδασκόμενη ύλη κατά την εκπαίδευσή του σε σχολεία του εξωτερικού.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, με την παρούσα εργασία προτείνονται ορισμένες στρατηγικές κατανόησης και μετάφρασης της αγγλικής στρατιωτικής ορολογίας στα ελληνικά και, συγκεκριμένα, των νεολογισμών. Λόγω έλλειψης χώρου, δεν παρουσιάζεται το κείμενο από το οποίο αντλήθηκαν τα παραδείγματα για την πρακτική εφαρμογή των σχετικών στρατηγικών. Διευκρινίζεται ότι παρουσιάζονται νεολογισμοί που αφορούν στην επίσημη επιχειρησιακή-τεχνική ορολογία και όχι στην ανεπίσημη, όπως στην ιδιωματική γλώσσα που χρησιμοποιείται από το στρατιωτικό προσωπικό, τόσο μεταξύ των οπλιτών θητείας όσο και μεταξύ των μόνιμων στελεχών [1].

Πρώτα, παρουσιάζονται διάφοροι ορισμοί και αντιλήψεις σχετικά με την έννοια του νεολογισμού και οι πιο διαδεδομένες στρατηγικές μετάφρασης αγγλικών νεολογισμών στα ελληνικά. Στη συνέχεια, εφαρμόζονται οι παραπάνω στρατηγικές μετάφρασης σε επιλεγμένα παραδείγματα αγγλικών νεολογισμών και αναλύονται οι τρόποι εφαρμογής τους. Τέλος, επιχειρείται μια αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των στρατηγικών με τη βοήθεια ενός σώματος κειμένων ειδικά σχεδιασμένου για την παρούσα έρευνα [2] και ενός λογισμικού παραγωγής πινάκων συμφραζομένων [3]. Το σώμα (ελληνικών) κειμένων αποτελείται από 600.000 λέξεις περίπου από κείμενα που καλύπτουν μεγάλο εύρος στρατιωτικής βιβλιογραφίας ενώ ένα υποσώμα 150.000 λέξεων περίπου περιλαμβάνει παράλληλα τεχνικά κείμενα στα ελληνικά και στα αγγλικά.

1 Νεολογισμοί: ορισμοί και στρατηγικές μετάφρασης

Ως νεολογισμός νοείται η λέξη που περιγράφει μια καινοφανή ή πρωτότυπη ιδέα. Αυτό επιτυγχάνεται εάν δημιουργήσουμε μια εντελώς καινούργια λέξη ή εάν προσδώσουμε σε μια ήδη υπάρχουσα λέξη νέα ερμηνεία. [4]

Γενικά, οι νεολογισμοί διέρχονται τρία στάδια: το στάδιο της δημιουργίας, της δοκιμής και της καθιέρωσης [5]. Στο πρώτο στάδιο, ο ασαφής ορισμός είναι ακόμη πρώιμος και προτείνεται ως νεολογισμός ή χρησιμοποιείται μόνο από περιορισμένο κοινό. Ο Epstein ονομάζει αυτό το στάδιο «protologism», μια έννοια που προκύπτει από την αντικατάσταση του αγγλικού προθήματος «neo-» στο «neologism» με το «protos» (δάνειο από την ελληνική λέξη *πρώτος*) [6]. Στο δεύτερο στάδιο, ο νεολογισμός αρχίζει να διαμορφώνεται αν και δεν έχει γίνει ακόμη γενικά αποδεκτός. Στο τρίτο στάδιο, σταθεροποιείται και γίνεται αναγνωρίσιμος. Αυτή η σταθερότητα επιτυγχάνεται συνήθως μέσω της παρουσίας του σε λεξικά, γλωσσάρια και μεγάλες ορολογικές βάσεις δεδομένων. Ωστόσο, μπορεί να υπάρξει και ένα τέταρτο στάδιο, κατά το οποίο ο νεολογισμός θα πρέπει να τύχει της «κοινωνικής αποδοχής» προσδιορίζοντας παράλληλα το χρονικό διάστημα κατά το οποίο θα αποτελεί νεολογισμό και την χρονική στιγμή που δεν θα θεωρείται πλέον «καινοφανής» λέξη αλλά συνήθης και καθιερωμένος όρος [7].

Η μετάφραση ενός νεολογισμού βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στη δημιουργικότητα του μεταφραστή. Ο Niska χρησιμοποιεί τον όρο «μεταφραστική δημιουργικότητα» για να δηλώσει ότι ο νεολογισμός είναι μία δημιουργική διεργασία, ένα καινοφανές προϊόν συσχέτισης που πηγάζει από την μοναδικότητα του μεταφραστή αλλά και των μέσων, των γεγονότων, των ατόμων ή των συνθηκών της κοινωνικής του ζωής [8].

Η δημιουργικότητα αυτής της μορφής γίνεται εύκολα αντιληπτή στην πληροφορική όπου οι δημιουργοί νεολογισμών φαίνεται να μην έχουν πλήρη επίγνωση ότι παραβαίνουν πολλές φορές τους κανόνες της γραμματικής και του συντακτικού [9]. Ωστόσο, νεολογισμοί όπως αυτοί που παρουσιάζονται στην παρούσα εργασία απαιτούν περισσότερο πιστότητα παρά δημιουργικότητα [11]. Αν και η παραγωγικότητα και η δημιουργικότητα είναι δύο χαρακτηριστικά που μπορούν να δημιουργήσουν πληθώρα νεολογισμών, συχνά προτιμάται το πρώτο χαρακτηριστικό, διότι η απρόβλεπτη φύση του δεύτερου δεν μπορεί να οδηγήσει σε αξιόλογες γενικεύσεις [10]. Με άλλα λόγια, η δημιουργία νεολογισμών είναι μια διαδικασία που πρέπει να διέπεται από κανόνες.

Ένας τέτοιος *παραγωγικός κανόνας* αφορά στο λεξιλόγιο των τεχνολογικών και θετικών επιστημών το οποίο βρίθεται από παραγωγικούς όρους αποτελούμενους από γλωσσικά

μορφήματα τα οποία παράγουν νόημα και αναφέρονται στα χαρακτηριστικά της λέξης. Για παράδειγμα, η λέξη *λευχαιμία* αποτελείται από δύο «συνθετικά μέρη», *λευκός* και *αίμα*, τα οποία δηλώνουν μια ασθένεια και, συγκεκριμένα, έναν τύπο καρκίνου που χαρακτηρίζεται από τη μη φυσιολογική αύξηση των λευκών αιμοσφαιρίων στο αίμα. Επίσης, οι νεολογισμοί που δημιουργούνται σε επιστημονικά πεδία όπως στα μέσα ενημέρωσης, στη διαφήμιση και στον τεχνικό και επιστημονικό τομέα προκύπτουν ως απάντηση σε κάποια συγκεκριμένη ανάγκη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο νεολογισμός PC (Personal Computer) *Προσωπικός Υπολογιστής*, ο οποίος δημιουργήθηκε μόλις οι υπολογιστές έγιναν εμπορικό προϊόν διαθέσιμο στο ευρύ κοινό.

Σύμφωνα με τους Pavel και Nolet υπάρχουν δύο βασικές κατηγορίες νεολογισμών, οι «μορφολογικοί» και οι «σημασιολογικοί» [10]. Οι πρώτοι αφορούν στα παράγωγα, στις πολυσύνθετες λέξεις, στους συνδυασμούς λέξεων, στα ακρωνύμια και στα δάνεια. Στην παρούσα εργασία, ιδιαίτερη συνάφεια έχει η δεύτερη κατηγορία που αφορά στις λέξεις που δημιουργούνται με:

- **Επέκταση (ή διεύρυνση):** αναφέρεται στην επέκταση της σημασίας μιας ήδη υπάρχουσας λέξης προσδίδοντας της καινούργια σημασία. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει τη μετάβαση από το συγκεκριμένο στο αφηρημένο ή το αντίστροφο.
- **Μεταφορά:** αφορά στην διεργασία κατά την οποία μια λέξη ή έκφραση χρησιμοποιείται για να αναφερθεί σε κάτι διαφορετικό από την αρχική της έννοια ή την κυριολεκτική της σημασία, με στόχο να υπαινιχθεί τη σχέση μεταξύ δύο πραγμάτων. Για παράδειγμα, στην πληροφορική οι όροι *master* (κύριος/αφέντης) και *slave* (δούλος), που αρχικά αναφέρονται στη σχέση κυριαρχίας και δουλείας μεταξύ δύο φυσικών προσώπων με το δεύτερο να είναι υποτελής στο πρώτο, δηλώνουν τον «σκληρό» δίσκο, που έχει και την κύρια ευθύνη λειτουργίας του υπολογιστή, και τον «μαλακό» δίσκο, για βοηθητικές εργασίες.
- **Αλλαγή στη γραμματική κατηγορία.**
- **Υιοθέτηση όρου από άλλο πεδίο:** π.χ. στην πληροφορική, ο όρος *ιός* (*virus*) αποτέλεσε αντικείμενο δανεισμού από τη μικροβιολογία για να περιγράψει μια δυσλειτουργία στο λογισμικό του υπολογιστή.

Για την απόδοση των αγγλικών νεολογισμών των παραπάνω κατηγοριών στα ελληνικά θα υιοθετηθούν οι στρατηγικές που προτείνουν οι Picone [12] και Niska [8], όπως παρουσιάζονται πολύ συνοπτικά στον Πίνακα 1.

Πίνακας 1 Στρατηγικές απόδοσης ξενόγλωσσων νεολογισμών στα ελληνικά

Στρατηγική	Περιγραφή
Σχετική ισοδυναμία (Σ1)	Η χρήση μιας ελληνικής λέξης η οποία είναι περισσότερο γενική ή πιο συγκεκριμένη από τον αγγλικό νεολογισμό. Για παράδειγμα, η λέξη <i>άρμα</i> (γενική μετάφραση της αγγλικής <i>tank</i>) χρησιμοποιείται συνήθως (από το ευρύ κοινό) για να περιγράψει πολλά είδη ειδικών στρατιωτικών οχημάτων, όπως τεθωρακισμένο όχημα μεταφοράς προσωπικού, οβιδοβόλο, εκτοξευτή ρουκετών κ.ά.
Επεξήγηση (Σ2)	Το νόημα της λέξης περιγράφεται συνοπτικά, ενώ μπορεί να ακολουθείται και από την ίδια την αγγλική λέξη σε παρένθεση, π.χ. η φράση <i>Premier League</i> μπορεί να μεταφραστεί ως «Το Αγγλικό Επαγγελματικό Πρωτάθλημα Ποδοσφαίρου (<i>Premier League</i>)».
Μεταφραστικό δάνειο (Σ3)	Δημιουργία μιας νέας λέξης για να μεταφράσει μια λέξη υπαρκτή σε ξένη γλώσσα, αλλά ανύπαρκτη στη γλώσσα που λαμβάνει το γλωσσικό δάνειο, π.χ. πολυμέσα (από την αγγλική λέξη <i>multimedia</i>) ή ουρανοξύστης (από την αγγλική λέξη <i>sky scraper</i>)
Τυποποιημένος όρος ή μετάφραση (Σ4)	Η χρήση βοηθήματος, όπως ένα λεξικό, γλωσσάριο κλπ.

Η χρήση των παραπάνω μεθόδων είναι ενδεικτική, καθώς πολλές φορές, όπως θα φανεί παρακάτω, απαιτείται η χρήση δύο ή και περισσότερων στρατηγικών για την κατά το δυνατόν επιτυχημένη απόδοση ενός ξενόγλωσσου νεολογισμού στα ελληνικά. Για τους σκοπούς τους παρόντος άρθρου, το κριτήριο για την ονομασία μιας λέξης-φράσης ως νεολογισμού είναι να συμπεριλαμβάνεται στο προαναφερθέν σώμα κειμένων ή να έχει μόλις εισαχθεί στην ελληνική στρατιωτική βιβλιογραφία και να διέρχεται από το στάδιο της καθιέρωσης ως νεολογισμού.

2 Εφαρμογή των στρατηγικών απόδοσης αγγλικών νεολογισμών στα ελληνικά

Το κείμενο από το οποίο αντλήθηκαν οι νεολογισμοί αποτελεί ένα τυπικό αμερικανικό κείμενο που παρουσιάζει οπτικά συστήματα τελευταίας τεχνολογίας που μόλις τα τελευταία χρόνια αποκτήθηκαν από τις Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις [13]. Περιέχει μεγάλο αριθμό τεχνολογικών όρων και νεολογισμών και ο τυπικός αναγνώστης είναι ο επαγγελματίας στρατιωτικός και οποιοσδήποτε έχει ενδιαφέρον για θέματα αμυντικής τεχνολογίας. Πρόκειται για ένα πληροφοριακό κείμενο που αποτελείται από γλωσσική περιγραφή και φωτογραφίες των αμυντικών συστημάτων και έχει τη γενικότερη μορφή ενός κοινού εμπορικού διαφημιστικού φυλλαδίου.

Σκοπός του μεταφραστή ενός τέτοιου κειμένου θα ήταν η κατά το δυνατόν οικειοποίησή του για το ελληνικό κοινό σε μια τυποποιημένη μορφή για κοινή χρήση από το σύνολο του στρατιωτικού προσωπικού. Στον Πίνακα 2 φαίνονται οι αγγλικοί νεολογισμοί, οι αποδόσεις τους στα ελληνικά και οι στρατηγικές που υιοθετήθηκαν από τον ερευνητή (βλ. ενότητα 2).

Πίνακας 2 Αγγλικοί νεολογισμοί και στρατηγικές μετάφρασης

Νεολογισμός	Μετάφραση	Στρατηγική
1 single platform	αυτόνομη πλατφόρμα/μονάδα	1,3
2 interoperable	διαλειτουργικό	1,4
3 mission tailorable	προσαρμοσμένο στην αποστολή	1,2
4 image intensification devices	συσκευές ενίσχυσης εικόνας	3,4
5 overlay imagery	επικαλυπτική εικόνα	3
6 laser designation capability	δυνατότητα επισήμανσης στόχου με ακτίνες λέιζερ	1,4
7 integrated laser white light pointer	ενσωματωμένος καταδείκτης λέιζερ λευκού φωτός	1,3
8 enhanced night vision goggles	βελτιωμένες/εξελιγμένες διόπτρες νυχτερινής παρατήρησης	1,4
9 laser bore light system	σκοπευτικό φως κάνης λέιζερ	2,3
10 binocular laser range finder	διοφθαλμικό αποστασιόμετρο λέιζερ	3,4
11 light weight laser designator range finder	ελαφρύ αποστασιόμετρο επισημαντής λέιζερ	1,3,4
12 target acquisition laser observation night	συσκευή νυχτερινής παρατήρησης και πρόσκτησης στόχου λέιζερ	2,3,4

Η λέξη *platform* (1) επεκτείνεται για να δηλώσει τη δυνατότητα πολλαπλών χρήσεων, όπως η φράση “air platform” που αναφέρεται σε κάθε «ιπτάμενη μηχανή». Η λέξη *πλατφόρμα* είναι άμεσο δάνειο και έχει την ίδια σημασία με τη λέξη *platform* αλλά καθώς στο κείμενο η φράση αναφέρεται σε άνθρωπο, προτιμάται ο όρος *μονάδα*. Η λέξη *single* αποδίδεται με το (σχεδόν) συνώνυμο *αυτόνομη* για να περιγράψει τη δυνατότητα του στρατιώτη να λειτουργήσει από μόνος του, δίχως εξωτερική βοήθεια.

Το πρόθημα *inter-* (2) προσδίδει το ιδιαίτερο χαρακτηριστικά του εξοπλισμού, δηλαδή, ότι μπορεί να χρησιμοποιηθεί και από τους τρεις κλάδους των ενόπλων δυνάμεων. Όταν έχει το νόημα *δι(α)-*, υπό την έννοια της σύνδεσης δύο ή περισσότερων εννοιών, τότε το

ανεξάρτητο μέρος μεταφράζεται κυριολεκτικά, π.χ. “Inter-net > δια-δίκτυο”, “inter-national > δι-εθνές” και “inter-service > δια-κλαδικό”.

Το επίθημα *-able* (ικανός) (3) προστίθεται μόνο στο μέρος *tailor* (και όχι σε ολόκληρη τη φράση), το οποίο συνήθως συναντάται στη μορφή “tailor + επίθετο ή ρήμα”, π.χ. “tailor-made”. Η λέξη *προσαρμοσμένο* υποδηλώνει την έννοια «able to tailor» (ικανός να ράβω) καθώς η αποστολή είναι δυνατόν να «κοπεί και να ραφτεί στα μέτρα» της εκάστοτε αποστολής. Για λόγους βελτίωσης του ύφους του κειμένου που συνοδεύει, θα ήταν δυνατή η προσθήκη του επιρρήματος *εκάστοτε* ώστε να τονιστεί η δυνατότητα πολλαπλής χρήσης.

Στο (4) παρατηρούμε ότι η ελληνική απόδοση ακολουθεί την αντίθετη φορά του αγγλικού όρου, δηλαδή, πρώτα γράφεται η τελευταία λέξη, μετά η μεσαία και, στο τέλος, η πρώτη (*devices -intensification - image*).

Το (5) αφορά σε μια σύνθετη εικόνα που δημιουργείται από την επικάλυψη μιας εικόνας από μια άλλη. Αυτό το μεταφραστικό δάνειο φαίνεται να διέρχεται τη φάση της δοκιμής και καθιέρωσης. Επίσης, αν και το *overlay* είναι ουσιαστικό, τόσο στο αγγλικό κείμενο όσο και στη μετάφραση έχει τη θέση επιθέτου.

Όπως και στο παράδειγμα (4), στο (6) η ελληνική απόδοση ακολουθεί την αντίθετη φορά, δηλαδή, πρώτα γράφεται η τελευταία αγγλική λέξη, μετά η μεσαία και στο τέλος η πρώτη (*capability - designation - laser*). Το ακρωνύμιο *laser* χρησιμοποιείται πλέον ως ενιαία λέξη. Η λέξη «στόχου» προστίθεται για να δηλωθεί ότι η επισήμανση γίνεται για κάποιον συγκεκριμένο (στρατιωτικό) σκοπό.

Στο (7), σε αντίθεση με τα προηγούμενα παραδείγματα, η σειρά των λέξεων στην ελληνική απόδοση, σε σχέση με την αγγλική, είναι μεικτή. Ενώ ξεκινά με το ίδιο επίθετο, το οποίο προσδιορίζει ένα χαρακτηριστικό της συσκευής, συνεχίζει με το κεντρικό θέμα, την τελευταία λέξη, και ακολουθούν οι υπόλοιπες λέξεις με τη σειρά που εμφανίζονται στα αγγλικά. Επίσης, τόσο το *laser* όσο και το *white light* έχουν τη θέση επιθέτου στο *pointer*, αλλά προτιμάται η τοποθέτησή τους στο τέλος της ελληνικής φράσης για λόγους καλύτερης σύνταξης της πρότασης συνολικά. Ουσιαστικά, είναι ένας σύντομος τρόπος για να δηλώσουμε ότι πρόκειται για «συσκευή που στοχεύει με *laser λευκού φωτός* στον στόχο» (a device that *points with a white-light laser to the target*). Η σημασία της λέξης *pointer*, ως (ξύλινο, μεταλλικό κ.λπ.) αντικείμενο κατάδειξης (π.χ. επί χάρτου, οθόνης) επεκτάθηκε στην ηλεκτρονική συσκευή, η οποία επιτρέπει την κατάδειξη αντικειμένων από μεγάλη απόσταση μέσω «προβολής» (φωτός) και όχι φυσικής επαφής (πάνω στον χάρτη ή στην οθόνη).

Επίσης, αν και η απόδοση της λέξης *integrated* ως «ενσωματωμένο» είναι η πλέον δόκιμη, τα χαρακτηριστικά της συσκευής μπορεί να παρερμηνευθούν, καθώς δεν αποτελεί ενιαίο και αναπόσπαστο μέρος του όπλου, αλλά στην πραγματικότητα προσαρμόζεται στο όπλο ή αφαιρείται από τον χειριστή κατά περίπτωση.

Στο (8), η σειρά των λέξεων ακολουθεί το παράδειγμα (9). Η λέξη *goggle*, ως ρήμα στον ενικό αριθμό, σημαίνει «κοιτάζω με τα μάτια γουρλωμένα». Το σχήμα των γυάλινων φακών της διόπτρας (όταν κάποιος την έχει τοποθετήσει μπροστά από το πρόσωπό του και καλύπτουν τα μάτια του) αποτελεί μεταφορά της εικόνας ενός ατόμου με πολύ μεγάλα μάτια, σαν να είναι γουρλωμένα. Και στις δύο περιπτώσεις, ο σκοπός είναι να δούμε καλύτερα και μακρύτερα. Η φράση *night vision* είναι μεταφορική καθώς η αίσθηση της οράσεως (*vision*), για τον άνθρωπο τουλάχιστον, είναι δυνατή μόνο κατά την ημέρα. Έτσι, κατά τη νύχτα είναι μεν δυνατή η παρατήρηση (με τη βοήθεια ειδικού εξοπλισμού) αλλά όχι η όραση. Η μετάφραση των δύο παραπάνω φράσεων αποτελεί σχετικά εύκολη υπόθεση, αν διαθέτουμε ένα λεξικό στρατιωτικών ή τεχνικών όρων. Η απόδοση του *enhanced* μπορεί να γίνει με τα σχεδόν ισοδύναμα «εξελιγμένες» και «βελτιωμένες». Στην πρώτη περίπτωση γίνεται αναφορά στην τεχνολογική εξέλιξη που έχει επιτευχθεί, ενώ στη δεύτερη περίπτωση υποδηλώνεται η ανωτερότητα αυτής της διόπτρας σε σχέση με προηγούμενα μοντέλα.

Η απόδοση του (9) δεν παρουσιάζει κάποια ιδιαίτερη δυσκολία αλλά είναι ενδιαφέρον να σχολιασθεί η πλήρης μορφή της φράσης «A sight system [which casts a laser beam on the target] that is attached to the bore of the weapon» (Σύστημα σκόπευσης [που «ρίχνει» ακτίνα λέιζερ στον στόχο] το οποίο προσαρμόζεται στην κάνη του όπλου). Η μετάφραση της λέξης «System» έχει παραληφθεί καθώς το νόημά της περιλαμβάνεται στη λέξη «σκοπευτικό». Επίσης, η απόδοση του *bore light* ως *σκοπευτικό φως κάννης* βασίστηκε στη μετάφραση της φράσης «bore sight» ως «σκοπευτικό κάννης» [14].

Στο (10), το πρόθημα *Bi-* συνήθως μεταφράζεται ως *δι-* όταν έχει την έννοια του «δύο, διπλό, ή με δύο τρόπους», π.χ. *bi-lingual* (δί-γλωσσος), *bi-phasic* (δι-φασικός), *bi-plane* (διπλάνο). Η λέξη *ocular* (οφθαλμικός) είναι επίσημος ιατρικός όρος. Έτσι, το *διοφθαλμικό* αποτελεί μεταφραστικό δάνειο. Η λέξη *rangefinder* αποτελεί ουσιαστικά σύνοψη της φράσης «a measurement device that finds the range between the user and the target» (μία συσκευή μέτρησης της απόστασης που βρίσκει την απόσταση μεταξύ του χρήστη-παρατηρητή και του στόχου) και μεταφράζεται με το δάνειο «αποστασιόμετρο». Στην ελληνική απόδοση βλέπουμε ότι τα δύο μέρη εμφανίζονται με την ίδια σειρά αλλά το δεύτερο μέρος έχει μετατραπεί σε ουσιαστικό. Η λέξη «αποστασιόμετρο» αποτελεί επέκταση του επίσημου λεξικογραφικού όρου «τηλέμετρο» και έπειτα από έλεγχο στο σώμα κειμένου της παρούσας

εργασίας, προτιμάται έναντι του δεύτερου.

Το *lightweight* (11) μεταφράζεται ως «ελαφρύ» και μαζί με το *laser* προσδιορίζουν το κεντρικό θέμα που είναι το *rangefinder*. Η πρόσθεση του *weight* δίπλα στο *light* βοηθά τον αναγνώστη να κατανοήσει ότι το *light* αναφέρεται στην έννοια του «βάρους» και όχι στην έννοια του «φωτός», καθώς στη φράση συμμετέχει η πηγή φωτός *laser*. Η φράση *laser designator* προέρχεται από τη φράση «*designates [targets] with laser*» (καταδεικνύει [στόχους] με λέιζερ). Η τυποποιημένη μετάφραση του *designator* είναι «συσσκευή επισημάνσεως». Στο σχετικό σώμα κειμένων, η επινόηση της λέξης *επισημαντής*, η οποία δηλώνει τη συσκευή που εκτελεί την ενέργεια του ρήματος «επισημαίνω» (*designate*), φαίνεται να επιτρέπει τον σχηματισμό πιο σύντομου όρου.

Στο (12), το σώμα κειμένων υποδηλώνει ότι η έννοια της λέξης *acquisition* έχει επεκταθεί στη στρατιωτική βιβλιογραφία ώστε να δηλώσει την έννοια της «στόχευσης». Η απόδοσή της με τη λέξη «πρόσκτηση» προτιμήθηκε έναντι των εναλλακτικών «ανίχνευση» και «εντοπισμός» τα οποία προτείνονται σε ένα από τα ελάχιστα εκδοθέντα δίγλωσσα αγγλο-ελληνικά λεξικά στρατιωτικής ορολογίας. Η λέξη *συσσκευή* προστίθεται για την καλύτερη ενσωμάτωση της φράσης στο ελληνικό κείμενο. Τονίζεται ότι η φράση *target acquisition* προσδιορίζει μόνο τη λέξη *laser* και όχι το υπόλοιπο της φράσης.

3 Συμπεράσματα

Η έρευνα αυτή παρουσίασε ορισμένες από τις κυριότερες στρατηγικές απόδοσης αγγλικών νεολογισμών στην ελληνική γλώσσα και βασικά χαρακτηριστικά σύγχρονων στρατιωτικών όρων. Επιχειρήθηκε η εφαρμογή αυτών των στρατηγικών σε παραδειγμάτων νεολογισμών από την αγγλική στρατιωτική ορολογία και ένας ενδεικτικός έλεγχος με την βοήθεια ενός σώματος κειμένου.

Ένα από τα κριτήρια αξιολόγησης της ποιότητας μιας μετάφρασης πληροφοριακού κειμένου είναι ο βαθμός απόδοσής του ως ελληνικού, δηλαδή σαν να είχε γραφεί εξ αρχής στα ελληνικά. Αν και η πρώτη επιλογή των στρατιωτικών μεταφραστών είναι η χρήση έγκυρων λεξικών και επίσημων γλωσσάριων, ο περιορισμένος αριθμός τέτοιου είδους εγχειριδίων προκαλεί δυσκολίες στην ομογενοποίηση και ομοιομορφία της μεταφρασμένης ελληνικής στρατιωτικής ορολογίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιων δυσχερειών αποτέλεσε η επιλογή της απόδοσης των όρων *rangefinder* και *acquisition* (παραδείγματα 11, 12). Αν και στα λεξικά (εξειδικευμένα και γενικά) μεταφράζονται ως «τηλέμετρο» και «στόχευση», αντίστοιχα, στο σώμα κειμένων συνήθως αποδίδονται ως «αποστασιόμετρο» και «πρόσκτηση».

Παρόλο που ο μικρός αριθμός των παραδειγμάτων δεν επιτρέπει γενικεύσεις, μπορούμε να εξαγάγουμε χρήσιμα συμπεράσματα για προβληματισμό και μελλοντική χρήση. Για παράδειγμα, πολλές φορές οι ελληνικές λέξεις που επιλέγονται στη μετάφραση δεν είναι ισοδύναμες των αγγλικών, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις απαιτείται η προσθήκη λέξεων ή/και φράσεων ώστε η μετάφραση να γίνει κατανοητή. Επίσης, η επιτυχής μετάφραση πολύπλοκων λέξεων/φράσεων και νεολογισμών είναι απόρροια της δημιουργικότητας που θα επιδείξει ο μεταφραστής. Ωστόσο, θα πρέπει να επιδεικνύεται ιδιαίτερη προσοχή καθώς σε ένα στρατιωτικό κείμενο, ιδίως στα επίσημα έγγραφα, το ανθρώπινο και υποκειμενικό στοιχείο του μεταφραστή μπορεί να δημιουργήσει παρερμηνείες και ασάφειες με απρόβλεπτες συνέπειες.

Η έλλειψη εξειδικευμένων λεξικών και γλωσσαρίων αντισταθμίστηκε, εν μέρει, από την χρήση του μικρού αλλά ενδεικτικού σώματος κειμένων. Τέλος, υπάρχουν δύο κύριες παράμετροι που πρέπει να λάβει υπόψη ο μεταφραστής. Πρώτον, στη μετάφραση ενός νεολογισμού που είναι μια πολυσύνθετη λέξη ή φράση είναι απαραίτητος ο διαχωρισμός του σε συνθετικά μέρη και ζεύγη λέξεων και η αναγνώριση των λέξεων που προσδιορίζουν το κάθε ζεύγος. Ο εν λόγω τρόπος διαχωρισμού χρήζει περαιτέρω διερεύνησης ώστε να αποφεύγεται η υποκειμενική και αυθαίρετη τροποποίηση των διαφόρων τμημάτων ενός όρου. Το δεύτερο βήμα, και ίσως το σημαντικότερο, είναι η βαθιά γνώση του γνωστικού αντικειμένου, τόσο στην αγγλική βιβλιογραφία όσο και στην ελληνική. Δηλαδή, ο μεταφραστής πρέπει να είναι εξοικειωμένος με τα κείμενα που καλείται να μεταφράσει. Ιδιαίτερα για τον στρατιωτικό που δεν είναι επαγγελματίας μεταφραστής, η εξοικείωση αυτή αποτελεί μιν επίπονη και χρονοβόρα διαδικασία, η οποία όμως σε βάθος χρόνου αποδίδει καρπούς.

Αν και το σώμα κειμένων είναι, στην καλύτερη περίπτωση, ενδεικτικό, είναι δυνατόν να αντληθούν κάποιες πρώτες ενδείξεις για τη απόδοση των αγγλικών στρατιωτικών νεολογισμών στα ελληνικά οι οποίες θα μπορούσαν να αποτελέσουν οδηγό για μια εκτενέστερη και πιο ενδελεχή ανάλυση προς την εξαγωγή ασφαλέστερων συμπερασμάτων και γενικεύσεων.

4 Βιβλιογραφία

- [1] Α, Ροφούζου, Γλωσσολογική προσέγγιση της ελληνικής και γερμανικής στρατιωτικής ορολογίας, Στο Ελληνική Εταιρεία Ορολογίας, Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία, Ανακοινώσεις 9ου Συνεδρίου, Αθήνα 2013, 169-177.

- [2] MultiConcord Parallel Concordancer (version 1.53 July 1998). University of Birmingham. Ανακτήθηκε στις 10 Απρ 2010 http://artsweb.bham.ac.uk/pking/multiconc/l_text.htm.
- [3] Concapp Concodancer (Chris Greaves, 1993-2000). Hong Kong Polytechnic University. Ανακτήθηκε στις 10 Απρ 2010. <http://www.edict.com.hk/PUB/concapp/>
- [4] P, Newmark, *A Textbook of Translation*, New York: Prentice Hall, 1995.
- [5] Α, Παριανού και Π, Κελάνδριας, Ειδικοί όροι: προϋποθέσεις και απαιτήσεις για τη δημιουργία και την εξέλιξή τους, Στο *Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου Μεταφράζοντας στον 21ο Αιώνα: Τάσεις και Προοπτικές*, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσ/νίκης, 2002.
- [6] M. Epstein, *The Transformative Humanities: A Manifesto*, London/New York: Bloomsbury, 2012.
- [7] J-F, Sablayrolles, Fondements théoriques des difficultés pratiques du traitement des néologismes, *Revue française de linguistique appliquée* 1/2002 (vol. VII), 97-111.
- [8] H. Niska, *Explorations in translational creativity: Strategies for interpreting neologisms*, Workshop paper, 8th Aug, Stockholm University, 1998. Ανακτήθηκε στις 10 Σεπ 2012 από <http://lisa.tolk.su.se/kreeng2.htm>
- [9] L, Kam-Mei, Jacqueline, *A study of semi-technical vocabulary in Computer Science texts, with special reference to ESP teaching and lexicography*, PhD thesis, University of Exeter, 2001.
- [10] S. Pavel, and D, Nolet, *Handbook of Terminology, Terminology and Standardization Directorate. Translation Bureau, Minister of Public Works and Government Services Canada*, 2001.
- [11] L. Bauer, *English Word-formation*, Cambridge, Cambridge University Press, 1983.
- [12] M, D, Picone, *Anglicisms, neologisms and dynamic French*, Amsterdam: Benjamins, 1996.
- [13] PEOBrochure, *Program Executive Office Soldier US Army*, 2005. Ανακτήθηκε στις 01 Σεπ 2005 από: <http://www.peosoldier.army.mil>
- [14] Θ, Γιαννούτσος, *Σύγχρονο Λεξικό Στρατιωτικής Ορολογίας*, Αθήνα: Τουρικής, 1997.

Dr Γεώργιος Δαμασκηνίδης

Διδακτικό Προσωπικό ΑΕΙ - ΑΣΕΙ
Ηλ.Ταχ.: damaskinidis@hotmail.com